७

इष आत्रेयः।अग्निः। अनुष्टुप्, १० पङ्क्तिः

सखा॑यः सं वः॑ स॒म्यञ्च॒मिषं॒ स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑। वर्षि॑ष्ठाय क्षिती॒नामू॒र्जो नप्त्रे॒ सह॑स्वते॥ ५.००७.०१

सखायः- सुहृदः। वः- यूयम्। सम्यञ्चम्- सुप्रकाशाम्। इषम्- सदेषणाम्। स्तोमम्- मन्त्रम्। क्षितीनाम्- विशाम्। वर्षिष्ठाय- अतिशयेन वर्षकाय। ऊर्जो नप्त्रे- शक्तिजाय। सहस्वते- सहनशीलाय। अग्नये। सम्- सम्यक् समर्पयत ॥१॥

कुत्रा॑ चि॒द्यस्य॒ समृ॑तौ र॒ण्वा नरो॑ नृ॒षद॑ने। अर्ह॑न्तश्चि॒द्यमि॑न्ध॒ते सं॑ज॒नय॑न्ति ज॒न्तवः॑॥ ५.००७.०२

यस्य। समृतौ- सम्प्राप्तौ। रण्वाः- रममाणाः। नरः- मनुष्याः। नृषदने- देवयजनदेश इति भावः। अर्हन्तः- पूजयन्तः। यम्। इन्धते- उद्दीपयन्ति। जन्तवः- मनुष्याः। सञ्जनयन्ति- उत्पादयन्ति तं स्तुमः ॥२॥

सं यदि॒षो वना॑महे॒ सं ह॒व्या मानु॑षाणाम्। उ॒त द्यु॒म्नस्य॒ शव॑स ऋ॒तस्य॑ र॒श्मिमा द॑दे॥ ५.००७.०३

यत्- यदा। इषः- सदिच्छाः। सम्- सम्यक्। वनामहे- सम्भजामः। मानुषाणाम्- मनुष्याणाम्। हव्या- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यानि। सम्- सम्यगग्निर्भजते। तदा। द्युम्नस्य- दीप्तिमतः। शवसः- शक्तिमतः। ऋतस्य- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य। रश्मिम्- प्रकाशम्। आ ददे- गृह्णामि ॥३॥

स स्मा॑ कृणोति के॒तुमा नक्तं॑ चिद्दू॒र आ स॒ते। पा॒वको यद्वन॒स्पती॒न्प्र स्मा॑ मि॒नात्य॒जरः॑॥ ५.००७.०४

सः- असावग्निः। स्म- खलु। केतुम्- प्रज्ञाम्। आ- समन्तात्। नक्तम्- रात्रावपि मनुष्यप्रज्ञायामपि। दूर आ सते- दूरे वर्तमानायामपि। कृणोति- करोति। पावकः- क्रतुरग्निः। वनस्पतीन्- वृक्षानित्याधिभौतिके। भौमभोगानित्याध्यात्मिके। अजरः- जरारहितः। प्र- प्रकर्षेण। मिनाति- दहति। भौमभोगोन्मुखभावनानि दहतीति भावः ॥४॥

अव स्म यस्य वेषणे स्वेदं पथिषु जुह्वति। अभीमह स्वजेन्यं भूमा पृष्ठेव रुरुहुः॥ ५.००७.०५

वेषणे- परिचरणे। पथिषु- मार्गेषु। स्वेदम्- स्रवदाज्यम्। स्वेदोपलक्षितकठिनकर्म वा। जुह्वति- समर्पयन्ति। भूम- बालकः पुत्रः। पृष्ठेव- पितुः पृष्ठे यथारोहति तथा। स्वजेन्यम्- स्वयम्भुवम्। ईम्- एनमग्निम्। अभि रुरुहुः- आरोहन्ति ॥५॥

यं मर्त्यः पुरुस्पृहं विदद्विश्वस्य धायसे। प्र स्वादनं पितूनामस्ततातिं चिदायवे॥ ५.००७.०६

पितूनाम्- हव्यानाम्। स्वादनम्- भक्षकम्। आयवे- मनुष्यहिताय। अस्ततातिम्- गृहे वसन्तम्। यम्। मर्त्यः- मनुष्यः। पुरुस्पृहम्- बहुभिः स्पृहणीयम्। विश्वस्य- सर्वस्य। धायसे- धारणाय। विदत्- लेभे ॥६॥

स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः। हिरिश्मश्रुः शुचिदन्नृभुरनिभृष्टतविषिः॥ ५.००७.०७

हिरिश्मश्रुः- हिरण्यश्मश्रुः। शुचिदन्- दीप्तदन्तः। ऋभुः- उरु भासमानः। अनिभृष्टतविषिः- अपीडितशक्तिः। सः- असावग्निः। हि- खलु। आक्षितम्- तृणकाष्ठादिभिराक्षिप्तम्। धन्व- मरुप्रदेशम्। दाता- खण्डयिता। पशुः- मृगः। न- इव। दाति- खण्डयति दहतीति भावः ॥७॥

शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वधितीव रीयते। सुषूरसूत माता क्राणा यदानशे भगम्॥ ५.००७.०८

यत्- यदा। भगम्- सौभाग्यम्। अग्निः। आनशे- व्याप्नोत्यनुभवति च तदा। यस्मै। अत्रिवत्- अत्रिरिव। स्वधितिः- स्वधारणावान्। इव। प्र- प्रकर्षेण। रीयते- यजमानो गच्छति। सः। स्म- खलु। शुचिः- परिशुद्धः। तम्। सुसूः- सुप्रसवा। माता- जनन्यदितिः। क्राणा- जगदुपकारकमिति सायणः। असूत- अजनयत् ॥८॥

आ यस्ते सर्पिरासुतेऽग्ने शमस्ति धायसे। ऐषु द्युम्नमुत श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः॥ ५.००७.०९

सर्पिरासुते- घृतान्न। अग्ने। यस्त्वम्। आ- सर्वतो भवसि तादृशाय। धायसे- धात्रे। शम्- मङ्गळम्। अस्ति- भवति। एषु- एतेषु। मर्त्येषु- मनुष्येषु। द्युम्नम्- ज्योतिः। उत- अपि च। श्रवः- श्रुतिम्। चित्तम्। आ- आभिमुख्येन। धाः- धारय ॥९॥

इति चिन्मन्युमध्रिजस्त्वादातमा पशुं ददे।

आदग्ने अपृणतोऽत्रिः सासह्यादृस्यूनिषः सासह्यान्नृन्॥ ५.००७.१०

इति- एवम्। अध्रिजः- अधृष्यः। त्वादातम्- त्वद्दत्ताम्। पशुम्- दर्शनशक्तिम्। पश्यतीति पशुरिति यास्कः। मन्युम्- मननम्। आ ददे- आदत्ते। अग्ने। आत्- अनन्तरम्। अपृणतः- अपूरयतः। दस्यून्- स्तेनान्। इषः- चौर्येषणायुक्तान्। नॄन्- मनुष्यान् स्वार्थैकपरानिति भावः। अत्रिः- अग्न्युपासकः। सासह्यात्- सहते ॥१०॥